

LA NISSAGA DE LES ORIOLES (I D'ALTRES BRANQUES DEL SEU ENTORN FAMILIAR) (2)

Martí Rom
www.martirom.cat

04-03-2022

LA SEGONA ORIOLA: CARME FERRANDO PUÑET

Carme “Carmeta” Ferrando Puñet, li direm la “segona Oriola”, es va casar, el 1877, amb Pere Ramon Nogués¹. Aquest, va néixer el 1856. Era de Riudecols. Havia vingut a Mont-roig a treballar al forn de pa dels pares de la que seria la seva esposa (Pere Ferrando Alsina i Maria Puñet Gassó). Era conegut com “Pere Pataret”. Fou oficial carlí a la Tercera Guerra Carlina (1872-1876).

Les tres germanes, Maria, Carme i Teresa Ferrando Puñet, les “Orioles”, en la Tercera Guerra Carlina (1872-1876) van anar a Alforja a portar menjar a una partida carlina. Ens ha arribat que eren conegudes per la seva valentia. També que eren una mica xerraires, però bones persones. La Rosita Alabart ens explicava que la seva rebesàvia, Maria Ferrando Puñet, la “primera Oriola”, dita “la padrina vella”, li explicava que arplegaven menjar i, amb senalles, el duien als seus familiars que lluitaven per la causa carlina.

Temps enrere, vaig trobar aquest episodi quan feia la recerca de documentació sobre les guerres carlines (del segle XIX). En el diari reusenc “La Redención del Pueblo. Periódico Republicano Federal”, de l'11 de juliol de 1874, podem llegir: “*Los distinguidos voluntarios del tercer batallón franco móvil destacados en Montroig, detuvieron en la madrugada de ayer a diez o doce mujeres salidas de este pueblo y que según antecedentes se dirigían a Alforja en donde se suponía estaba una partida carlista. A cada una de dichas mujeres se las ocupó un bulto con varias prendas de ropa, y todas ellas tienen alguno de su familia con los carlistas, se cree que a ellos iban destinadas aquellas...*”². Era un grup de dones amb farcells sortint d'amagatots del poble per anar fins a Alforja, a uns 20 quilòmetres, per lliurar roba als seus familiars.

Quins eren els seus familiars? Un d'ells, molt probablement, era aquell “Pere Pataret”, Pere Ramon Nogués, casat amb la “segona Oriola” Carmeta Ferrando Puñet.

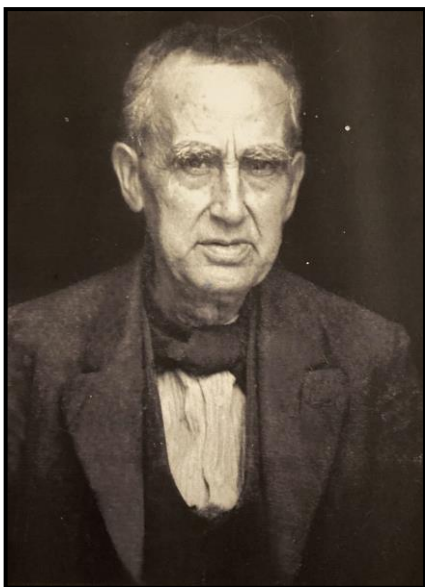
Un altre seria Joaquim Puñet Gassó, dit “Negre de l'Oriola” o “Moreno”. Era germà de Maria Puñet Gassó, mare de les tres “Orioles”.

¹ El trobem en el cens electoral de 1894, diu que té 37 anys, viu al carrer Major núm. 37 i és forner. En el del 1925 consta a “Unió núm. 10”. En el del 1934 diu que viu a “Galán” núm. 10. És el mateix carrer, l'actual “Francesc Riba i Mestre”.

² Del text “El segle XIX, un temps convuls”. Capítol 22: “Una República sense republicans. Tercera Guerra Carlina (1874)” publicat al web de “**Ressò mont-roigenc**” el 18-06-2021

I, finalment, pel que he pogut esbrinar, Sixte Puñet Aragonès. Aquest era cosí germà de l'anterior, Joaquim Puñet Gassò. El seu pare, Teodoro Puñet Martí, era germà del pare de l'anterior, Francesc Puñet Martí³.

Aquests són tan sols tres. En aquell diari deia que eren “*diez o doce mujeres*” i que “*todas ellas tienen alguno de su familia con los carlistas*”. Falta per conèixer la resta⁴. Aventurant uns altres noms, crec que també n'hi podrien haver alguns de “cal Munté”. Havíem vist en aquests textos sobre les guerres carlines que fou una família molt activa en aquestes confrontacions.

Pere Ramon Nogués, dit “Pere Pataret”, a més, va tenir una vida política rellevant a Mont-roig. Sabem que, antigament, cap al 1880, existia una societat de caire carlina dita “Centre Montroigense”⁵, que estava al carrer d'Amunt en els actuals núm. 6 i 8, a “cal Blai”. En el llibre “Itineraris per la sociabilitat meridional catalana”⁶ s'esmenta que la data de constitució fou el 1888, i que el 1900 tenia trenta-quatre socis i el seu president era Pere Ramon (Nogués). Era el conegut com “Pere Pataret”. Aquell mateix llibre diu que el “Centre Legitimista” (successor del “Centre Montroigense”) s'havia creat el 1892 i que l'any 1900 tenia dos-cents trenta socis. Cap al 1908 es van traslladar a la casa del Pepet Pascual Munté, més conegut per “Pepet Xarles” (plaça Joan Miró núm. 12)⁷.

A “El Correo de la Provincia”, del 31 de juliol de 1892, hi ha la crònica de la inauguració del “Centre Legitimista”. Esmenta que el president és Pere Ramon (Nogués). “*Para los carlistas de esta villa, la noche del 24 del actual, será sin duda alguna de imperecedera memoria. Inaugúrese oficialmente el Centro legitimista de una manera digna y entusiasta; cual requiere la importancia de esta villa... Abierta la inauguración... descubierto el retrato de don Carlos a los acordes de la Marcha Real, resonó un prolongado aplauso que llenó de entusiasmo a todos los asistentes. Hizo uso de la palabra el presidente del Centro, que leyó un bien pensado discurso explicando la trascendencia del acto que tenía lugar y encareciendo la importancia de la unión y disciplina para llegar a la realización de nuestro ideal político...*”.

³ Tan el Joaquim Puñet Gassò, dit “Negre de l'Oriola” o “Moreno” com el Sixte Puñet Aragonès els trobarem més endavant en aquesta descripció de la nissaga de les “Orioles”.

⁴ En el text “El segle XIX, un temps convuls”. Capítol 24: “Fi de la Tercera Guerra Carlina (1875-1876)” publicat al web de “**Ressò mont-roigenc**” el 16-07-2021, faig una recopilació de persones de Mont-roig relacionades amb les partides carlines.

⁵ Baptista Nogués i Grifoll a “**Ressò mont-roigenc**”, núm. 34, pàg. 12.

⁶ “Itineraris per la sociabilitat meridional catalana” de Pere Solà Gussinyer (Diputació de Tarragona, 1997), pàg. 289.

⁷ Vegeu els textos sobre el “Centre Legitimista (El Casino de dalt)” (1 a 6) del llibre “Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 237.

Tornem a trobar a Pere Ramon Nogués, dit “Pere Pataret”, com la persona encarregada per l’Ajuntament en aquell tràgic accident de tren al pont de la riera de Riudecanyes del 25 de novembre de 1907⁸.

A l’acta del “Centre Legitimista”, del 4 d’octubre de 1908, s’hi diu que en aquesta nova seu calia fer-hi millores i es decideix *“hacer entrega al propietario del local que ocupa esta Sociedad de la cantidad de 1.000 pesetas como subvención acordada para la construcción de la nueva sala de baile y espectáculos...”*. Entre alguns socis fan una bestreta de 500 pessetes, distribuïnt-se de la següent manera: Pere Ramon Nogués (“Pere Pataret”), Josep Ferré Cortada⁹, Bonaventura Sancho Vandellòs¹⁰, Antoni Compte Aragonès (farmacèutic) i Josep Pujol Munté, cadascun 90 pessetes, i Bautista Aleu Domenech, 50 pessetes. Com podem veure n’hi ha varis d’aquests que estan relacionats amb aquesta nissaga de “les Orioles”.

El 8 de desembre de 1908 es produeix la renovació de càrrecs de la Junta del “Centre Legitimista”. Aquests duraven dos anys. S’anaven renovant cada any la meitat de la junta. El nou president, amb 50 vots, és Josep Ramon Ferrando. D’aquest, era fill Pere Ramon Nogués, “Pere Pataret”. Aquest darrer, l’11 de desembre de 1910, substitueix el seu fill Josep Ramon Ferrando.

A l’acta de la societat “Centre Legitimista”, del 12 de març de 1911, s’esmenta que es crea la *“Sección de socorros mutuos para la protección del obrero”*, que començarà a actuar a partir del 15 d’abril¹¹. El president serà el mateix de la societat que l’empara, és a dir, Pere Ramon Nogués, dit “Pere Pataret”.

També trobem que l’acta del 28 de maig de 1911 s’hi diu que s’ha contractat, pel preu de 1.550 pessetes, el paleta de Montbrió Josep Sugrañes per fer l’escenari del teatre; i que ha d’estar acabat abans del 15 de juliol. *“Para el pago de la citada obra, la construcción del escenario, decorado, galería de la sala y demás reformas convenientes, la cantidad de 2.500 pesetas había gestionado y obtenido que con el interés del 6% fuese prestada dicha cantidad a la Sociedad en partes iguales o sea cien pesetas cada uno por los 25 señores socios que a continuación se relacionan...”*. Afegia que els hi retornarien el 6% per semestres i com a màxim en dotze anys. Entre d’altres, hi tenim Pere Ramon Nogués dit “Pere Pataret”, Josep Ferré Cortada (el seu consogre), Josep Ramon Ferrando (fill del primer), Bonaventura Gran Gili (aquell dit “Ventureta”) i Bonaventura Sancho Vandellós de “cal Sancho” (germà de Rosa Sancho Vandellós, casada amb Alejandro Alabart Rius).

⁸ Ho esmenta l’article “Desde Montroig” del “Diario de Tarragona” del 28 de novembre de 1907. Sobre aquest fet vegeu el llibre “Un tren, un pont. Centenari d’una catàstrofe. L’accident a la riera de Riudecanyes, 1907” de Vicenç Toda i Gassó (Centre d’Estudis Mont-roigencs, 2007).

⁹ Aquest era el consogre d’aquell Pere Ramon Nogués (“Pere Pataret”). Un fill d’aquest, Josep Ramon Ferrando, es va casar amb una filla de Josep Ferré Cortada, la Dolors Ferré Benaiges.

¹⁰ Aquest era germà de Rosa Sancho Vandellós, de “cal Sancho”, que s’havia casat amb Alexandre Alabart Rius. Un fill d’aquest matrimoni, Joan Alabart Sancho, veiem que s’havia casat amb Maria Alsina Escoda (filla de la “primera Oriola”, Maria Ferrando Puñet).

¹¹ La creació de la “Sección de socorros mutuos para la protección del obrero” deuria respondre a la irrupció del “Centre Obrer de Mont-roig”, anomenat comunament “L’Obrera”, a inicis d’aquell mateix any. A “l’Arxiu Històric de Tarragona”, amb data del 15 de gener de 1911, hi ha el “Reglamento del Centro Obrero de Mont-roig”. Vegeu el llibre “El Centro Obrero de Mont-roig del Camp (1911-1925)” de Francesc Rom Serra i Martí Rom (Cossetània Edicions, 2003).

A l'acta del "Centre Legitimista", del 4 de febrer de 1912, s'hi diu que ha estat escollit alcalde el president, Pere Ramon Nogués ("Pere Pataret"). Aleshores haurà de presentar la seva dimissió. Serà alcalde del 1912 al 1913. Durant el seu mandat, a Mont-roig es celebrà el primer enterrament civil. "Las Circunstancias" publicava que el dia anterior, el 2 de maig de 1913, havia estat "enterrada civilment" la mont-rogenca Maria Forés, mare de "nuestro amigo y correligionario" Antoni Massó. Deia: *"Los elementos caciquistas de dicha población a instigaciones del cura párroco se pusieron de acuerdo con el alcalde y el juez, al objeto de evitar que el acto civil se realizara. Al efecto anteayer citaron a casa del juez a nuestro amigo Massó en compañía de su hermano político Agustín Gil y les intimidaron a que desistieran de su empeño o de lo contrario les dijo el alcalde, no permitirían que se efectuara ninguna clase de manifestación y que solo tolerarían que acompañaran el féretro los individuos de la familia. Contestárosle nuestros amigos que realizaban un acto legal, que el mismo era voluntad de la difunta y de la familia..."*¹².

El matrimoni de Pere Ramon Nogués, dit "Pere Pataret" i Carme Ferrando Puñet van tenir tres fills: Josep, Ferran i Pere Ramon Ferrando.

Pere Ramon Nogués, dit "Pere Pataret", moriria el 1936.

Josep Ramon Ferrando¹³ (deuria néixer cap al 1880) es va casar amb Dolors Ferré Benaiges¹⁴ (deuria néixer el 1886). Aquesta, era filla de Josep Ferré Cortada¹⁵ (deuria néixer el 1857); era de Colldejou, per la qual cosa se l'anomenava de "cal Colldejou". Ferran Jové Hortonedà en el llibre "Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp", pàg. 209, diu que "sovint (també) se la designa com cal Josep Ramon...".

Fernando Ramon Moliner, també d'aquesta nissaga (el trobarem posteriorment), m'explicava: *"L'avi del meu cosí Josep Ramon Ferré, en Josep Ferré Cortada (de "cal Colldejou"), havia estat l'intermediari en la compra i l'encarregat de la finca dels Miró"*¹⁶. Josep Ramon Ferré, net de Josep Ferré Cortada, recordava en el text "El Joan Miró de la meva infantesa i joventut", publicat en el número especial de **"Ressò mont-rogenç"** (1984), dedicat a Joan Miró, en la seva mort: *"La nostre relació va*

començar ran de la compra del Mas de Miró... Llavors el meu avi matern, en Josep Ferré Cortada, els va fer com d'encarregat de la finca i fou el primer any que la finca va donar una mica de benefici. El senyor Miró (pare) va bestreure 500 pessetes, per les despeses que s'anirien produint i quan el meu avi va voler fer-li un rebut escrit dels

¹² Vegeu el text "1913, el primer enterrament civil a Mont-roig. Enfrontament entre el Casino dels carlistes i el dels republicans" del llibre "Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat" de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 311.

¹³ En el cens electoral de 1934 diu que té 54 anys i viu al carrer Nou núm. 23.

¹⁴ En el cens electoral de 1934 diu que té 48 anys i viu al carrer Nou núm. 23.

¹⁵ En el cens de 1934 diu que té 77 anys i viu al carrer Nou núm. 23.

¹⁶ Del text "De la costa de l'Oriola a Maria Moliner" del llibre "Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat" de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 582.

*diners lliurats, el senyor Miró no ho acceptà de cap manera, demostrant així una total confiança. D'aquesta manera començà la relació entre ambdues famílies...”*¹⁷.

Quan Miró, el 12 de setembre de 1925, envia una carta al seu amic Sebastià Gasch demanant-li que li envii a Mont-roig material per pintar, li diu que ho lliuri, a Barcelona, al “recader” de Reus i que aquest ho faci al de Mont-roig, Josep Ferré (Cortada). En una altra carta, vuit anys després (7 d'agost de 1933), hi afegeix que, aquest, viu al carrer Nou¹⁸.

Carrer Nou núm. 23

Ja gairebé al final de la seva vida, Miró escriu: “Dormo profundament. Em desperto abans de les deu. Em poso el batí i esmorzo com de costum. Me’n torno al llit i dormo profundament. Em llevo a la una amb la impressió d’estar en un estat de subconscient, de viure en un estat ple de surrealisme. Abans de llevar-me, al segon són, he fet un somni molt interessant. Estava a Mont-roig, a casa en Josep Colldejou, i vaig marxar a peu al mas prenent una drecera que era equivocada, que em va portar a un poblet miserable, ple de barraques amb planxes de ferro i d’acer rovellades, de matèries i colors magnífics. La gent em va atendre molt bé...”. (juliol 1980¹⁹). “... a casa en Josep Colldejou...”. En aquest somni que descriu relata que estava a casa de Josep Ferré Cortada, de “cal Colldejou”. Joan Miró moriria el 25 de desembre de 1983.

El matrimoni de Josep Ramon Ferrando i Dolors Ferré Benaiges van tenir la Dolors²⁰ (deuria néixer cap al 1908), Maria, Pepita i Josep Ramon Ferré²¹ (deuria néixer cap al 1910).

Dolors Ramon Ferré es va casar amb Santiago Savall Gassó²², de “cal Mio” (deuria néixer el 1908). Hem vist com aquest fou alcalde de Mont-roig a l’acabar la Guerra Civil, del 12 de maig de 1940 al 10 de novembre de 1942. Aquest matrimoni van tenir la Maria Pilar i la Montserrat Savall Ramon.

Maria Pilar Savall Ramon²³ (deuria néixer cap al 1933) es va casar amb Salvador Toda Mestre²⁴ (deuria néixer cap al 1927). Montserrat Savall Ramon es va casar amb Lluís Huguet.

¹⁷ Pàg. 23.

¹⁸ “Epistolari Català de Joan Miró (1911-1945)” Editorial Barcino (2009), pàg. 285 i 502.

¹⁹ No hi ha constància exacta de la data d’aquest text escrit per Miró però per d’altres informacions que inclou posteriorment, fa referència al viatge de Joan Pau II a Brasil (de finals de juny de 1980), deu correspondre al juliol o, com a màxim, a inicis d’agost, de 1980.

²⁰ En el cens electoral de 1934 diu que té 26 anys i viu al carrer Nou núm. 23.

²¹ En el cens electoral de 1934 diu que té 24 anys i viu al carrer Nou núm. 23.

²² El cens electoral de 1934 diu que té 26 anys.

²³ El cens electoral de 1955 diu que té 22 anys.

Maria Ramon Ferré es va casar amb Julio García Ortega²⁵ i van tenir 4 fills: Dolors, Julio, Rosa i Maria del Carme García Ramon.

Pepita Ramon Ferré es va casar amb Frederic Boronat Munté, de “cal Carabassó”. Van tenir l’Anna Maria Boronat Ramon (va morir jove, el 1982).

Josep Ramon Ferré²⁶ deuria néixer cap al 1910. Es va casar amb Carme Martori Marco (de Marçà)²⁷ (deuria néixer cap al 1910) i primer van tenir dos bessons (1941) que van morir als 2 i 8 dies, i després tingueren el Josep Maria (1942), Pere Lluís (1944-2011), Jaume (1945) i Immaculada Ramon i Martori (1950).

He trobat en Josep Ramon i Ferré com a promotor de la “Sociedad de Socorros Mutuos entre los Congregantes de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo”, i després com a secretari. A l’Arxiu Històric de Tarragona hi ha la documentació presentada per aprovar la societat. Es va crear el 22 de juny de 1931. L’altre promotor era Josep Llorens²⁸. Diu que la seu es trobava al carrer Major núm. 2, a l’antiga abadia, era on residia el rector de la parròquia (des del 1987 és la “Llar d’avis”). En un comunicat del 2 de febrer ja hi consta com a president el rector Mn. Gaietà Ivern, vicepresident Bonaventura Ferrán, tresorer Josep Llorens, secretari Josep Ramon Ferré i vocals: Josep Badia, Antoni Pujol, Josep Aragonès, Victorià Benaiges i Àngel Boronat. A l’article segon s’hi descriu: “El objeto de la Sociedad será el socorro de sus asociados en casos de enfermedad y muerte”. Al 6é s’hi especifica que deuen ser homes entre quinze i quaranta anys, tenir bona salut, pertànyer a aquella confraria i “gozar de pública fama de honradez, religiosidad y buenas costumbres”. Els drets d’entrada eren: 2’50 pessetes si es tenia menys de vint anys, 5 fins a vint-i-cinc anys, 10 fins a trenta, 15 fins a trenta-cinc i 25 fins a quaranta. La quota mensual era 1 pesseta. Al 14è s’explica que el soci malalt rebia 4 pessetes al dia durant els primers quaranta dies i 2 pessetes els quaranta següents. Els cinc primers dies d’estar malalt no comptaven.

Darrera: Carme Martori Marco i Josep Ramon Ferré
Davant: Josep Maria, Jaume, Immaculada i Pere Lluís

També a l’Arxiu Històric de Tarragona hi ha documentació de la creació de la “Sala Parroquial de Montroig”. En un comunicat del 17 de desembre de 1933, on s’esmenta

²⁴ El cens electoral de 1955 diu que té 28 anys.

²⁵ He trobat el seu nomenament com a Inspector en cap d’Ensenyament de Primària de la província de Barcelona, segons ordre del 29 de gener de 1968, en el “Boletín Oficial del Estado” (B.O.E.) del 19 de febrer de 1968.

²⁶ En el cens electoral de 1934 diu que té 24 anys i viu al carrer Nou núm. 23.

²⁷ En el cens electoral de Marçà de 1934 diu que té 24 anys i viu a “Iglesia” núm. 8.

²⁸ En el cens electoral de 1934 hi ha un Josep Llorens Bargalló, de 57 anys, i diu que viu al carrer de l’Hospital núm. 38.

que aquesta és la data de constitució d'aquesta associació, s'hi diu la junta directiva estava formada per: Josep Ramon, president; Josep Savall, secretari; Pere Isern, vicepresident; Jaume Punyet, tresorer; i eren vocals Baptista Nogués²⁹, Josep Martí, Anton Punyet, Josep Maria Gassó, Josep Toda i el reverend Javier Cochs, consiliari³⁰. Ho firmen: Josep Ramon, Pere Isern, Jaume Punyet i Josep Savall.

Uns mesos després d'acabada la Guerra Civil (1936-1939), es va crear una junta per continuar les obres de l'església nova del poble. Amb data del 15 de setembre de 1939, es fa un document que firmen autoritats i diverses persones del poble. Entre aquestes hi ha Josep Ramon (Ferré) i Teodoro Puñet (Anglès), aquest darrer “*jefe local de F.E.T. y de las J.O.N.S.*”³¹.

Josep Ramon Ferré, el 29 de novembre de 1940, serà el president de la Cooperativa Agrícola de Mont-roig, anomenada comunament “lo Sindicat”. Ho seria fins al 1971. Seguint el llibre “75 Anys de la Cooperativa de Mont-roig (1914-1989)” de Ricard Aragonès Taberner³² (1989), el trobem, el 1942, com a president de la nova entitat “Unió Territorial de Cooperatives del Camp”, amb seu a Reus. “*Al menys en la seva etapa primera etapa de naixement i consolidació, s'organitza i desenvolupa en base a l'experiència i les normes del Sindicat de Mont-roig...*”³³. El juny de 1952 rep la medalla del Mèrit Agrícola del ministre d'Agricultura Rafael Cavestany³⁴. El trobem citat a “La Vanguardia”, del 19 de febrer de 1959, pàg. 34, com (encara) president de la Unió de Cooperatives.

També el trobem com un d'aquells “gestores” del nou Ajuntament de Mont-roig (12 de maig de 1940). Forma part de la “Junta local de la Primera Enseñanza” i, com dèiem anteriorment, se l'assigna (juntament amb Joan Alabart Sancho) a “Gobernación”. Hi estaria fins al 10 de novembre de 1942.

Com dèiem, Josep Ramon i Ferré va publicar un text a l'extra de “**Ressò mont-roigenc**” dedicat a Joan Miró (1984) on comenta la relació entre ambdues famílies: “*Quan els seus pares (de Miró) venien de Barcelona i arribaven al mas, una de les primeres coses que feien era anar caminant a veure el meu avi a la Pobla de la Riera (de Riudecanyes)... Quan pintava les rodalies del poble es deixava el quadre que feia a casa i el recollia cada matí per continuar-lo... (Pujava) els diumenges a casa per anar a l'ofici (la missa) i després anava amb el meu avi (Josep Ferré Cortada) al Casino (al Casino de Dalt, el Centre Legitimista, el dels carlins) a prendre cafè i mirava*

²⁹ És Baptista Nogués Grifoll, entre d'altres, l'autor del llibre “Notícies històriques de Mont-roig del Camp” (Quaderns de la Pixerota, 2017) i col·laborador de “**Ressò mont-roigenc**”.

³⁰ Segons el cens electoral de 1932 tenia 26 anys i era capellà.

³¹ “Notícies històriques de Mont-roig del Camp” de Baptista Nogués Grifoll (Quaderns de la Pixerota, 2017), pàg. 132.

³² El seu germà Albert Aragonès Taberner, esmentat anteriorment, es va casar amb Rosita Alabart Alsina. La besàvia d'aquesta era la Maria Ferrando Puñet, la “primera Oriola”.

³³ Pàg. 6.

³⁴ Ho fou del 1951 al 1957.

com jugaven a la manilla. Alguna vegada es quedava al ball i recordo com comentava la diferència tan gran que hi havia en la forma de ballar d'aquí i la dels ambients de París... Ens comentava la vida de París i ens explicava que hi havia molts cotxes, tants que, quan havia plogut, els esquitxos es convertien en taques d'oli dels cotxes que passaven... Eren molts els diumenges que es quedava a dinar a casa... Quan es quedava a dormir a casa, sempre ho feia al quarto bo..."³⁵. Joan Miró deixava la tela que pintava a prop del poble a "cal Colldejou", al carrer Nou núm. 23.

Joan Miró, a l'estiu de 1924, a Mont-roig, es topà amb alguna situació un xic molesta. Explicava Josep Ramon Ferré que per la Fira del poble "*després de l'ofici, vam anar amb els meus avis a l'Ajuntament a signar per la Unió Patriòtica. Quan l'avi li va oferir de signar, el Joan contestà: no, moltes gràcies! I no va signar. Era el temps de la dictadura d'en Primo de Rivera...*". "*El 13 de setembre de 1923 hi havia hagut un cop d'estat de Miguel Primo de Rivera i per donar-li suport s'havia creat, el 1924, el partit d'Unió Patriòtica com una associació "de tots els homes de bona voluntat", d'ideologia de dreta i catòlica i que pretenia substituir als partits tradicionals. El seu lema era Patria, Religión y Monarquía que era un transsumpte del tradicionalista (carlí) Dios, Patria y Rey. A Mont-roig, en aquells 1923 i 1924, es viu una revifada carlina (i religiosa). Al 1923 es fa per primera vegada una Santa Missió, més tard el 1926 onze homes del poble anaren (també per primer cop) a Tarragona a uns exercicis espirituals. Mentre el Centre Obrer de Mont-roig vivia els seus darrers anys per greus*

*problemes interns entre els vells republicans i alguns joves cridaners i esvalotadors (acabarien sent, deu anys més tard, els de la CNT / FAI); i el centre republicà, El Porvenir Democràtic es resguardava al seu local, no eren anys per fer massa vida pública..."*³⁶.

Continuem ara amb els fills de la "segona Oriola", Carme Ferrando Puñet, casada amb Pere Ramon Nogués dit "Pere Pataret". El segon fill és Ferran Ramon Ferrando (1891-1974). Aquest es va casar amb Maria Moliner Ruiz (1900-1981).

Ferran Ramon Ferrando va fer el batxillerat a Barcelona, i amb vint-i-set anys ja era catedràtic a Múrcia (1918); hi estaria fins al 1930. Va ser un dels introductors de les teories de la relativitat d'Einstein a Espanya³⁷. També surt esmentat en

³⁵ Pàg. 23.

³⁶ Llibre "Joan Miró i Mont-roig: Pal de ballarí (1911-1929)" de Martí Rom (Arola Editors, 2012), pàg. 170.

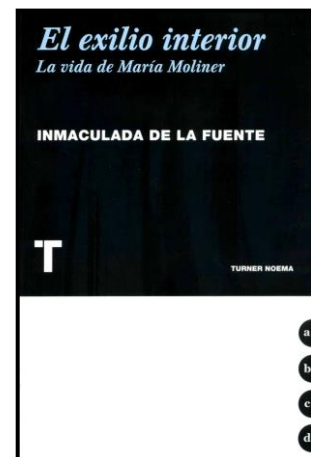
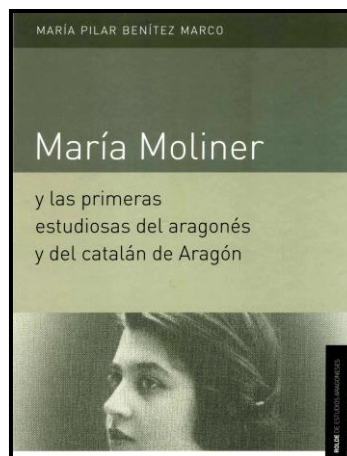
³⁷ Surt citat com un dels precursors en el llibre "La física en la dictadura. Físicos, cultura y poder en España (1939-1975)" de Néstor Herran i Xavier Roqué (Universitat Autònoma de Barcelona, 2014). A Internet es pot trobar la tesi doctoral "La matemática de los cuanta en España. El andamiaje de la física teórica en el intervalo 1925-1955" de Gonzalo Gimeno Valentín-Gamazo (Universitat Autònoma de Barcelona, 2015), on es detalla amb precisió la seva aportació.

També es pot trobar a Internet cinc articles seus publicats a la Revista del Centre de Lectura de Reus. Són: "Els fonaments físics de l'art musical" (núm. 38, 1921 i núm. 39, 1921), "Un capítol de filosofia científica" (núm. 47, 1922), "La crisi de la hipòtesi de l'èter" (núm. 63-64, 1922) i "L'estructura granular del univers" (núm. 89, 1923).

les memòries del mestre de Mont-roig citat anteriorment, Emili Soler, referent a aquell “Álbum de gratitud al ilustre señor don Emilio Soler y Fors”. Diu: “El doctor Ferran Ramon Ferrando, catedràtic de Física a la Universitat de València, no signà l'àlbum per trobar-se absent. No obstant això, ja m'havia mostrat el seu agraïment. Quan va obtenir per oposició la càtedra de la Universitat de Múrcia, em va escriure una carta —que fins i tot conservo—, en la qual em diu que després del seu pare és a mi a qui em deu haver pogut guanyar la càtedra...”.

Dèiem que la seva esposa era la rellevant lexicògrafa Maria Moliner Ruiz. Havia nascut a Paniza (Saragossa), el 1900. El 1921 es va llicenciar en Història a Saragossa i l'any següent va entrar per oposició al Cos d'Arxivers i Bibliotecaris. El seu primer destí fou Simancas (Valladolid), d'allí passà a Múrcia on va conèixer el que seria el seu marit.

M'explicava el seu fill Fernando Ramon Moliner: “Es van casar l'11 de setembre de 1925. Abans van anar a Mont-roig, i fou quan l'avia digué allò de: maca no és, però de bondat que n'hi hagi. La Maria aviat va estimar Mont-roig, va idealitzar aquest entorn. La terra, els conreus eren tan diferents del que ella coneixia a l'Aragó...”. A Múrcia van néixer Enrique i Fernando. L'any 1931 es van traslladar a València. Allí tindrien a Carmen i Pedro. Són els anys de la Segona República. La meua mare era una republicana convençuda i activa... El pare també ho era. Estaven vinculats als ambients de Institución Libre de Enseñanza. Inspirats en aquestes idees, a València van ajudar a crear la “Escuela Cossío”... Durant una temporada, al començament de la Guerra Civil, vingué a refugiar-se a València de possibles represàlies el meu cosí Josep Ramon Ferré, fill del germà del pare (Josep Ramon Ferrando) ”³⁸.

A l'acabar la Guerra Civil, “l'última guerra carlina” em deia Fernando Ramon Moliner, s'inicià la persecució dels vençuts. El seu pare, Ferran Ramon Ferrando, que havia estat degà de la facultat de Ciències, va patir un llarg procés de depuració. El seu expedient personal deia que era “un faro de laicismo y de ideas izquierdistas”.

A l'expedient de depuració de Ferran Ramon Ferrando hi consta el testimoni del seu nebot Josep Ramon Ferré (s'hi diu que fou voluntari a la 5a Bandera de Navarra): “A consecuencia de la persecución y asesinatos... cometidos por los elementos de la Federación Anarquista Ibérica, me trasladé a Valencia para refugiarme en casa de D.

³⁸ Del text “De la costa de l'Oriola a Maria Moliner” del llibre “Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 581.

*Fernando Ramón Ferrando siendo acogido muy gustosamente y permaneciendo allí parte del mes de agosto, septiembre y octubre... Mientras permanecí en casa de dicho Sr. se manifestaba horrorizado por los crímenes que diariamente se cometían...”*³⁹. També hi ha d'altres testimonis favorables entre els que l'acusaven obertament.

Ferran Ramon Ferrando va estar quatre anys expulsat de la càtedra. Després, el van obligar a tornar, des de València, a Múrcia (1944 a 1946), on havia començat. Maria

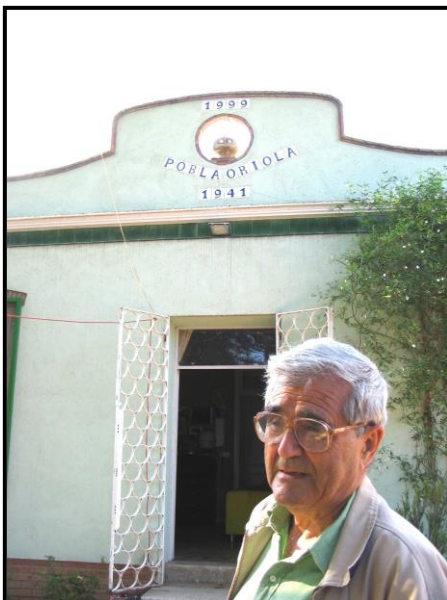

Moliner també fou depurada, i no recuperaria el nivell de l'escalafó que tenia fins al 1958. El 1946 va ocupar plaça de directora de l'Escola d'Enginyers Industrials de Madrid. El 1946 Ferran Ramon Ferrando anirà a la càtedra de Salamanca. Hi estarà fins la jubilació el 1962. La família vivia a Madrid i Ferran Ramon Ferrando tan sols hi anava els caps de setmana. Els hi va caldre assumir un cert “exili interior”.

Xerrada sobre Maria Moliner a la Biblioteca Joan Miró (9 de març de 2012)

A l'esquerra, Martí Rom. A la dreta: Josep Maria Ramon

Fernando Ramon Moliner em continuava comentant: “*El pare (Ferran Ramon Ferrando) no concordava gaire amb l'avi (Pere Ramon Nogués), el Pere Pataret. Aquest era un carliston, una persona radical de dretes que havia participat, amb grau*

d'oficial, a la Tercera Guerra Carlina (1872-1876). L'avia, la Carme Ferrando Puñet (una Oriola), representava pel pare, i després per mi, uns valors allunyats dels d'aquell. Vaig arribar a conèixer l'avi abans de la Guerra Civil, abans del 1936, quan amb el meu germà Enrique vàrem passar uns mesos a Mont-roig. Els pares ens hi van enviar, pensaven que hi hauria tranquil·litat i menjar. L'avi era simpàtic, ens duia a passejar. En contraposició a les posicions del Pere Pataret, el pare es tornà més liberal. Era un lliurepensador que coneixia bé a Voltaire. Els pares, influïts per aquell context laic de la Institución Libre de Enseñanza d'abans de la Guerra Civil, deien que Mont-roig era un món levític⁴⁰, on la religió ho impregnava tot. Contra aquesta mentalitat oposaven el que representava l'avia Oriola. Aquest

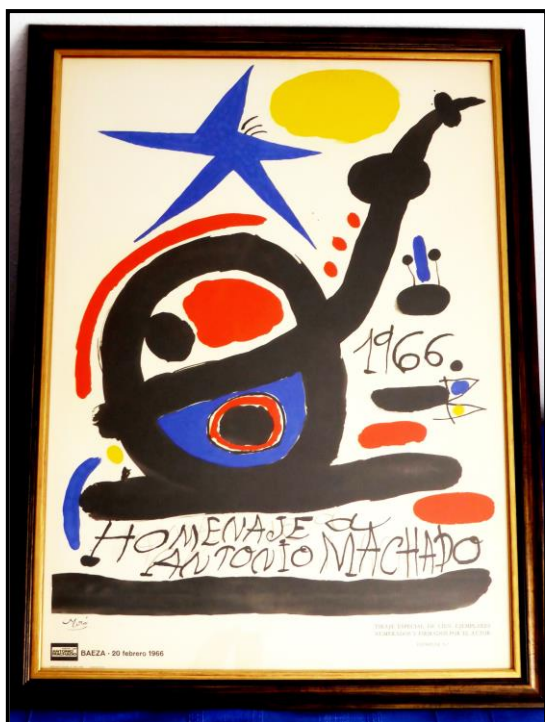
³⁹ De la tesi “La depuración del magisterio como forma de control social” (Universitat de Barcelona / Doctorat en Dret i Ciència Política) de Natalia Plaza Benimeli, pàg. 497. Natalia Plaza Benimeli és neta de Juan Benimeli Navarro i la mont-rogenca Maria Nogués Vidiella, de “cal Vermell”. Aquesta última era cosina germana del mestre de la tècnica Freinet Antoni Benaiges Nogués.

⁴⁰ La tribu israelita de Leví estava dedicada al servei del temple, de la religió.

significat simbòlic fou el que em va dur, cap als anys seixanta, a posar Pobla Oriola a dalt de la façana d'aquesta caseta"⁴¹. M'explicava que aquest xalet, fou durant la Batalla de l'Ebre allotjament algun cop del general republicà Enrique Líster.

El matrimoni de Ferran Ramon Ferrando i Maria Moliner Ruiz van tenir 4 fills: Enrique (1927-1999), Fernando (1929-2017), Carmen i Pedro Ramon Moliner (?-1985).

Enrique Ramon Moliner fou metge. Es va casar amb una irlandesa de pare indi, Ouida d'Abreu (1929-2020), pionera anestesista. Es varen conèixer a Montreal (Canadà) quan Enrique Ramon Moliner estava fent un postgrau de neurociència. Després es varen traslladar a Washington. Com a curiositat he trobar que Ouida d'Abreu era l'anestesista de guàrdia quan Jackie Kennedy va tenir el seu fill "John-John". El 1963 van tornar a Canadà, a Quebec. Ouida d'Abreu va morir d'un càncer de pàncrees molt agressiu. Ho va fer a casa seva, al saló, envoltada d'unes 200 persones, entre familiars i amics. Aquest matrimoni tingué 4 fills: Marie, Carmen, Michael i Peter Moliner. Enrique Ramon Moliner tip de la confusió del seu cognom "Ramon" se'l va fer canviar, per això els seus fills es diuen "Moliner".

Fernando Ramon Moliner es va casar amb Carmen García García i van tenir Cayetana, Marcela i Olivo Ramon García. Va estudiar Arquitectura a Madrid entre el 1947 i el 1957. Em deia : "No queia gaire bé en aquella universitat franquista, corria que llegia a Sartre i deien que era un existencialista. Jo anava sempre amb boina, pantalons verds i sandàlies (en ple hivern). El nivell del professorat era molt baix. Vaig marxar a París on estava en contacte amb Le Corbusier... Vaig tornar a Madrid per acabar la carrera... El 1966 vaig col·laborar en l'organització de l'homenatge a Antonio Machado a Baeza (Jaén). També vaig fer el monument on s'hi col·locà el cap que havia fet l'escultor Pablo Serrano. El cartell el va fer Joan Miró...". Hem vist anteriorment la rellevant relació del pintor amb aquesta família. Sempre li hauré d'agrair a Fernando

Ramon Moliner que em regalés un d'aquests cartells. Fa goig penjat a casa. Me'l fa recordar. Continua: "Vist tal com anaven les coses per aquí, vaig marxar a Londres amb la dona i les tres filles. Allà vaig exercir d'arquitecte d'un ajuntament. Hi vam estar uns vuit anys. Després de la mort de Carrero Blanco, desembre de 1973, vaig decidir tornar; ho vam fer el març de 1974. Franco moriria el novembre de 1975..."⁴².

Entre 1982 i 1986, Fernando Ramon Moliner va dirigir el "Servicio de Estudios de la Dirección General para la Vivienda y Arquitectura del Ministerio de Obras Públicas y

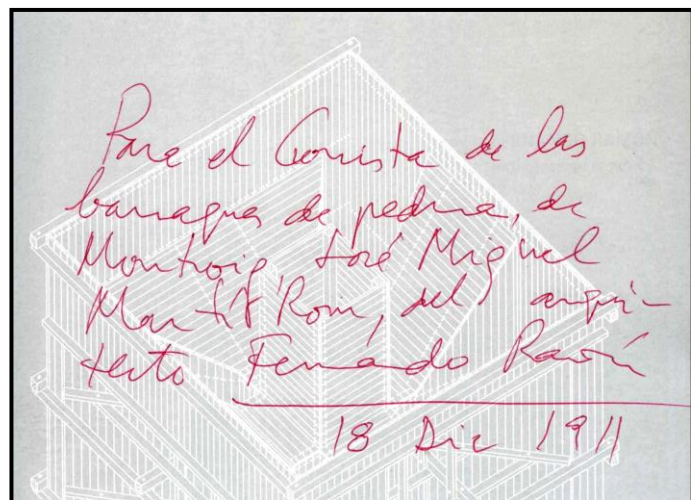
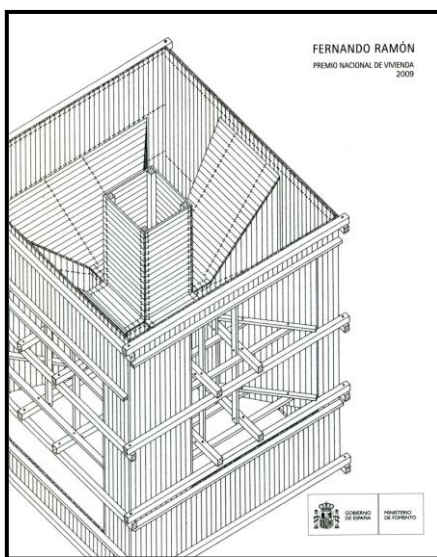
⁴¹ Del text "De la costa de l'Oriola a Maria Moliner" del llibre "Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat" de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 580.

⁴² Del text "De la costa de l'Oriola a Maria Moliner" del llibre "Mont-roig: esberles d'un mosaic esbocinat" de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 585.

Urbanismo”, en aquells governs socialistes. Va donar classes a la Facultat de Madrid de professor titular de “Projectes”. També ha publicat varis llibres, i ha estat el principal difusor a Espanya de l’obra i pensament d’arquitectes de l’ “habitatge flexible”, com N. J. Habraken o John F. C. Turner. Cal remarcar els seu treballs: “Miseria de la ideología urbanística, un análisis crítico del pensamiento urbanístico del siglo XX”, “Arquitectura del dentro y del fuera”, o “Ropa, sudor y arquitecturas”. Fou “Premio Nacional de Vivienda” el 2009. Se li reconeixia el seu “compromís amb l’allotjament dels ciutadans des d’un punt de vista global i avançat de l’habitatge, centrat en la forma d’accés, la ideologia urbanística, o les condicions per aprofitar, en les edificacions, les energies passives”. Fa referència als seus estudis sobre la il·luminació, ventilació naturals i l’acció d’assolellar.

“Conec el cantant Raimon des de quan venia a Madrid a fer els primers recitals. Sovint s’allotjava a casa... jo vaig ser qui el va portar a aquell homenatge a Antonio Machado. Fa uns anys Raimon va venir a Mont-roig, el vam dur a veure la muntanya de la Mare de Déu de la Roca...”⁴³.

Vaig conèixer Fernando Ramon Moliner l’estiu del 2004. Un dia vaig anar a aquella Poble i vàrem quedar per fer-li una entrevista sobre la seva família, fonamentalment sobre la seva mare, Maria Moliner Ruiz. La vaig publicar a “**Ressò mont-roigenc**”⁴⁴. Des d’aleshores, pràcticament cada estiu, fins al 2016 (va morir l’any següent), anava a fer-li una visita. Sempre era un goig parlar amb ell. Era un pou de cultura, a més de divertit i irònic. Havia viscut intensament. Estimava Mont-roig.

Em deia que la data de la façana de la Poble Oriola, 1999, correspon a les obres de millora del xalet. També hi consta la data de 1941, que és quan el seu pare va comprar-la. “La peça de ceràmica que la culmina és meua, es diu El crit i està dedicada a Raimon”. Allí, a la taula sota l’eucaliptus i a casa seva a Madrid, Maria Moliner Ruiz va

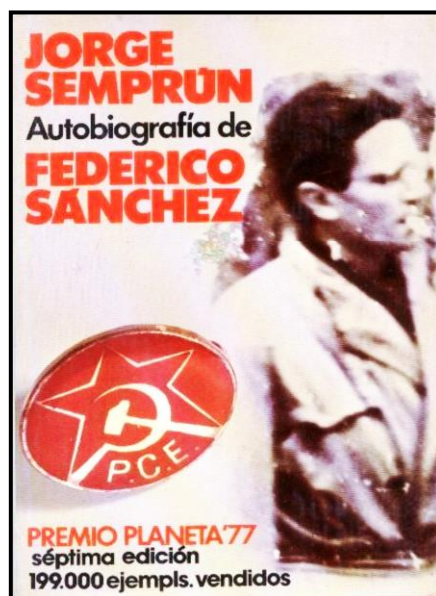
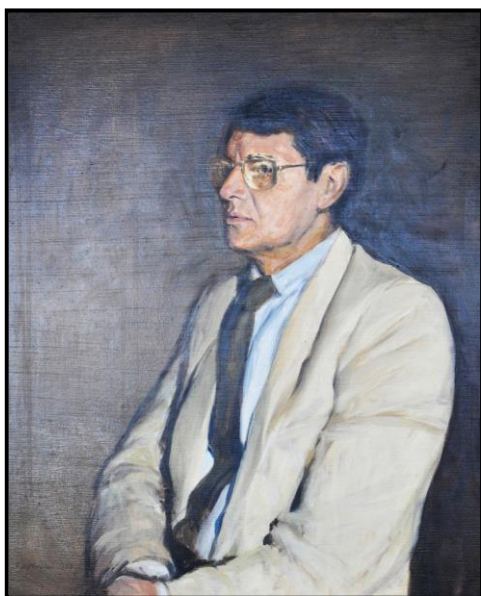
⁴³ Del text “De la costa de l’Oriola a Maria Moliner” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 586.

⁴⁴ Núm. 96 (4t trimestre de 2004) i núm. 97 (1r trimestre de 2005).

escriure durant els estius el seu molt important “Diccionario de uso del español” (1966)⁴⁵.

Carmen “Carmina” Ramon Moliner fou llicenciada en llengües romàniques. Feia una divertida descripció de la seva mare: “Papá se reía mucho porqué cuando andaba iba siempre con la cabeza por delante, como tirando... No era de andar, era de llegar, y si ponía la cabeza por delante llegaba. Mi padre paseaba, mi madre no, se tragaba el camino. En fin, siempre mirando hacia adelante, llegando...”⁴⁶.

Pedro Ramon Moliner fou enginyer, catedràtic de Mecànica i, més tard, director de l’Escola d’Enginyers Industrials de Barcelona (1972-1975). M’explicava el seu germà Fernando: “*Quan el 1957 van empresonar el meu germà Pedro (estudiant i fundador de la Agrupación Socialista Universitaria), fou la mare qui va anar a parlar el famós jutge Enrique Eymar*⁴⁷. *Però no va aconseguir res*”⁴⁸. Recordo que un cop el Fernando em va dir que la famosa fotografia de “Federico Sánchez” (l’àlies a la clandestinitat de l’escriptor i després ministre de Cultura amb Felipe González, 1988-1991, Jorge Semprún) en un carrer de Madrid en aquells anys del franquisme (1953 al 1962) l’havia fet el seu germà Pedro. Un fragment d’aquesta fotografia surt a la coberta del llibre “Autobiografía de Federico Sánchez” (1977).

Quadre de Pedro Ramon Moliner a l’Escola d’Enginyers

En el període que Pedro Ramon Moliner fou director de l’Escola d’Enginyers (1972-1975), jo col·laborava en el “Cine Club Ingenieros” i en la delegació d’alumnes i no sé

⁴⁵ Vegeu els textos “De la costa de l’Oriola a Maria Moliner” i “Fernando Ramon Moliner: Premio Nacional de Vivienda” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 579.

⁴⁶ Del text “De la costa de l’Oriola a Maria Moliner” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 585.

⁴⁷ Era militar. Aquest fou un important jutge del franquisme, va fer els judicis del militant comunista Julián Grimau (1962) i dels anarquistes Joaquín Delgado i Francisco Granado. Tots van acabar amb condemna a mort.

⁴⁸ Del text “De la costa de l’Oriola a Maria Moliner” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 582

com s'assabentà que tenia els meus orígens a Mont-roig (algun cop la paraula “aqueta” m'ha delatat i m'han preguntat si sóc de les terres tarragonines) i em va dir, en broma, que si no el visitava a l'estiu a la Pobla faria el possible perquè no aprovés.

Pedro Ramon Moliner va morir de càncer el 1985. Va deixar una filla, la Carmen.

El tercer fill de la “segona Oriola”, Carme Ferrando Puñet, casada amb Pere Ramon Nogués és Pere Ramon Ferrando. Aquest, es va casar amb Carme Martí Martí. Pere Ramon Ferrando va morir molt jove deixant una filla Carme Ramon Martí, que es va casar amb Joaquim Gassó Escoda de “cal Trai” i van tenir la Glòria i el Joaquim Gassó Ramon (dels “Vivers Gassó”).